

माध्यमिक शिक्षा मण्डल, मध्यप्रदेश, भोपाल

24 पृष्ठीय

परीक्षार्थी द्वारा भरा जावे ↓

परीक्षा का विषय : विज्ञान का माध्यम

0 5 3

तीर के निशान ↓ से मिलाकर लगायें

का 319- 2934681

परीक्षार्थी का रोल नम्बर

6 3 2 6 0 0 9 X

BOARD OF SECONDARY EDUCATION, MADHYA PRADESH, BHOPAL

परीक्षार्थी द्वारा भरा जावे ↓

नीचे दिए गये उदाहरण अनुसार रोल नम्बर भरें।

उदाहरणार्थ

1	1	2	4	3	9	5	6	8
एक	एक	दो	चार	तीन	नौ	पांच	छ	आठ

केन्द्राध्यक्ष/सहायक केन्द्राध्यक्ष एवं परीक्षक द्वारा भरा जावे ↓

क :- पूरक उत्तर पुस्तिकाओं की संख्या अंकों में शब्दों में

ख :- परीक्षार्थी का कक्ष क्रमांक 13

ग :- परीक्षा का दिनांक 09 03 2019

परीक्षा का नाम एवं परीक्षा केन्द्र क्रमांक की मुद्रा

हायर सेकण्डरी परीक्षा

केन्द्र क्रमांक-631006 2019

पर्यवेक्षक का नाम एवं हस्ताक्षर : केन्द्राध्यक्ष/सहायक केन्द्राध्यक्ष के हस्ताक्षर

MSNSK
M-Shukla

परीक्षक एवं उपमुख्य परीक्षक द्वारा भरा जावे ↓

परीक्षक एवं उपमुख्य परीक्षक द्वारा भरा जावे ↓

प्रमाणित किया जाता है कि मूल्यांकन के समय पूरक उत्तर पुस्तिकाओं की संख्या उपरोक्तानुसार सही पाई होगी क्राफ्ट स्टीकर क्षतिग्रस्त नहीं पाया गया तथा अन्दर के पृष्ठों के अनुरूप मुख्य पृष्ठ पर अंकों की प्रविष्टि एवं अंकों का योग सही है।

निर्धारित मुद्रा : नाम, पदनाम, मोबाईल नम्बर, परीक्षक क्रमांक एवं पदांकित संस्था के नाम की मुद्रा लगाएं!

उप मुख्य परीक्षक के हस्ताक्षर निर्धारित मुद्रा के हस्ताक्षर निर्धारित मुद्रा

मन् कुमार जैन
(उ.व. माध्य. शिक्षक)
श.रा.हाईस्कूल कल्याण
सागर (म.प्र.), र.नं. 9740

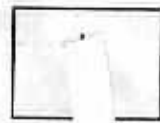
केवल परीक्षक द्वारा भरा जावे।
प्रश्न क्रमांक के सम्मुख प्राप्तांकों की प्रविष्टि करें।

प्रश्न क्रमांक	पृष्ठ क्रमांक	प्राप्त (में)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		

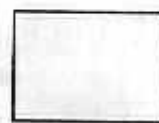
2

+

=

योग पूर्व पृष्ठ

पृष्ठ 1

अंक

कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 1 - उत्तर

88888

प्रश्न

अचितविकल्पं चित्वा लिखत -

(क) "सौन्दर्यबीधः" इत्यादिमन् पदे समासः भस्ति -
(i) तत्पुरुषः ✓

(ख) "अनुरूपम्" इत्यस्य पदस्य समास विग्रहः चतुर्ति-
(iii) रूपस्य योग्यम् ✓

B (ग) "पञ्चविंशतिः" इत्यादिमन् पदे समासः भस्ति -
S (iii) द्विभुः समासः ✓

E (घ) अधोलिखितेषु "कर्मधारयसमासः" भस्ति -
(ii) नीलोत्पलम् ✓

(ङ) "जगन्नाथः" पदे सन्धिः भस्ति -
(iii) व्यञ्जनसन्धिः ✓

प्रश्न क्र. 2 - उत्तर

प्रश्न 2

अचितविकल्पं चित्वा लिखत -

(क) "रिशङ्कः खलु गीतं वास्यति" इत्यादिमन्
वाक्ये अव्ययम् भस्ति -
(ii) खलु ✓

निर्देशितानि
(विद्यार्थी, अंक, अक्षर)
संकेतितानि
(विद्यार्थी, अंक, अक्षर)

3

योग पूर्व + पृष्ठ 3 का अंक = कुल अंक

प्रश्न क्र.

(ख) अधोलिखितेषु अव्ययम् अस्ति -
(iv) मूयः ✓

(ग) अधोलिखितेषु अव्ययं नास्ति -
(क) स्मः ✓

(घ) अधोलिखितेषु उपसर्गः नास्ति -
(iii) मति ✓

B (ङ) "अञ्जनः" इत्यत्र सन्धिः अस्ति -
S (क) व्यञ्जनसन्धिः ✓
E

प्रश्न क्र. 3 - उत्तर

प्रश्न 3 अचितविकल्पं चित्वा लिखत -

(क) "कृतिः" इत्यादिमन् पदे प्रत्ययः अस्ति -
(ii) क्तिन् ✓

(ख) अधोलिखितेषु "कृता" प्रत्ययस्य उदाहरणम् अस्ति -
(i) पाठित्वा ✓

(ग) "नारी" इत्यादिमन् पदे प्रत्ययः अस्ति -
(iv) डीन् ✓

4

$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 4 के अंक   कुल अंक

प्रश्न क्र.

(घ) "विहस्य" इत्यस्मिन् पदे प्रत्यय अस्ति -
(ii) ल्यप्

(ङ) "समीरथः" पदे सन्धिः अस्ति -
(iii) विसर्गसन्धिः

प्रश्नक्र. 4 - उत्तर

प्रश्नक्र. अचितविकल्पं चित्वा लिखत -

B
S
E

(क) "अक्रुद्यत्" अस्मिन् पदे लकारः अस्ति -
(ii) लङ्लकारः

(ख) "लघौ" इत्यत्र वचनम् अस्ति -
(i) शकवचनम्

(ग) "अस्तु" अस्मिन् पदे धातु अस्ति
(ii) अस्

(घ) "यथारूपं तथा भूषा यथा नाम --- गुणः" ।
(iii) तथा

(ङ) " --- क्रीमकरः ।
(ii) अल्पारम्भः

5

योग 8 + पृष्ठ 5 क अंक = कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 5 - उत्तर

प्रश्न 5 अचितविकल्पे चित्वा लिखत -

(क) "सान्निध्य" इत्यस्य पर्यायशब्दः अस्ति
(i) जलम्

(ख) "अखण्डम्" इत्यस्य विलीनशब्दः अस्ति -
(i) खण्डम्

(ग) "क्रुपितः" इत्यस्य विलीनशब्दः अस्ति -
(i) शान्तः

(घ) "परितः" पदस्य योगी विभक्तिः भवति -
(i) द्वितीया

(ङ) संस्कृते कः कारकं नास्ति ? - अस्ति
(iv) सम्बन्धः

प्रश्न क्र. 6 - उत्तर

अधोलिखितेषु प्रश्नेषु त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एक वाक्येन देयानि -

(i) कण्वः अन्ते आशीर्देति " गच्छ शिवास्ते मनु
पन्थानः "।

(ii) अस्य श्रीमशर्मा कस्याचिद् ग्रामभट्ट- गृहे
रात्रौ स्थितः।

6

योग पूर्व पृष्ठ

+

पृष्ठ 6 के अंक

=

कुल अंक

प्रश्न क्र.

(A) ते मूढाद्ययः पराश्रवं प्रवृन्ति ते गयातिषु
भायिनः न भवन्ति ।

प्रश्न क्र. 7 - उत्तर

प्रश्न 7 अधोलिखितेषु कस्य कवेः संक्षिप्त परिचयं
लिखत -

श्रीधरः

B
S
E

श्रीधरः द्वादशशताब्द्याः उत्तरार्धे अभवत् ।
कवित्वः कान्य-कुलः नरेशस्य जयचन्द्रस्य
सम्पापण्डितः आसीत् । श्रीधरस्य पितुः नाम
दीरः मातुः नाम च मामलदेवी आसीत् ।
श्रीधरस्य रचयि-विचारण-प्रकरणम्, विजय-
प्रशस्तिः, छिन्द-प्रशस्तिः, अर्जुनचरित-
शक्तिसेहिदः, खण्डनखण्डखाद्यम्, चैतः
रचनाः सन्ति ।

प्रश्न क्र. 8 - उत्तर

प्रश्न 8 अधोलिखितेषु कस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि-
संस्कृतभाषायां लिखत

(i) "कादम्बरी" काण्वदृश्य रचना आस्ति ।

(ii) "बुद्धचरितम्" कस्य रचनाकारः अश्वघोषः ।
इतस्य

7

$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{}$$

यांग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 7 के अंक
रूप   कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 9 - उत्तर

प्रश्न क्र. 9
पुराणानां रचनाकारः कः ? शकस्य पुराणस्य नाम् लिखत ।
पुराणानां रचनाकारः वेदव्यासः । शकस्य पुराण-
स्य नाम वामन पुराण इत्यास्ति ।

प्रश्न क्र. 10 - उत्तर
महाभारतं केन चित्रितम् ? आश्विमेज्वा काट्ये कति
पर्वः सन्ति ?
महाभारतं वेदव्य महाविणा वेदव्यासेन विश नाम् ।
आश्विमेज्वा काट्ये अष्टादशपर्वः सन्ति ।

प्रश्न क्र. 10
वेदानां नामानि लिखत ।
वेदानां चत्वारः सन्ति ।

प्रश्न क्र. 11 - उत्तर
अधोलिखितेषु त्रयाणाम् अशुद्धकारकं वाक्यानां
शुद्धिः करणीया -

लोकस्य उपर्युपरि शम्भुः अस्ति ।
लोकं उपर्युपरि शम्भुः अस्ति ।

मुनिः शिलायाम् अधि शीते ।
मुनिः शिलाम् अधि शीते ।

8

$$\boxed{\quad} + \boxed{\quad} = \boxed{\quad}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 8 क अंक   कुल अंक

प्रश्न क्र.

(iii) शिक्षकः छात्रं धर्ममुपदिशति ।
शिक्षकः छात्राय धर्ममुपदिशति ।

(iv) कृष्णं नमः ।
कृष्णाय नमः ।

प्रश्न क्र. 12 - उत्तर

प्रश्न 12 अद्यो निरिखीषु शब्देषु त्रयाणां शब्दानां रूपानि
निर्देशानुसारं लिखत -

B (i) मनसू (मन) - चतुर्थी विभक्तिः - एकवचनम्
मनसे

S (ii) विद्वन् - षष्ठी विभक्तिः - उवचनम्
विदुषाम्

E (iii) गौ - सप्तमी विभक्तिः - एकवचनम्
गवि

प्रश्न क्र. - 13 - उत्तर

प्रश्न 13 युग्मेलनं कुरुत -

(अ)

(ब)

(i) क्व न कुर्याम्	- (अ) कर्म चैवम्
(ii) बलेन तपसां लब्धे	- (ब) बलेत्यति बलेति च
(iii) यो विद्यया हन्ति	- (द) यशः परेषाम्
(iv) प्रजन्ति ते मूढधियः	- (ख) भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः

9

$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 9 के अंक   कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 14 - उत्तर

प्रश्न 14 अधोलिखितेषु चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत
भाषायाम् एक पदेन लिखत -

(1) कुमारसम्भवस्य रचयिता कः ?
कालिदासः ।

(2) विश्वपर्यावरण दिवसः कदा आयोज्यते ?
जूनमासस्य पञ्चदिनाङ्के ।

B (3) भौमशरीर कतिविधा अस्तीति ?
S चतुर्दशविधा । अस्तीति ✓

E (4) चम्पूशभाषणस्य रचनाम् कः अकरोत् ?
भोजराजः ।

प्रश्न 15 प्रदत्तैः शब्दैः अनुच्छेदं लेखनं कुरुत -
प्रश्न क्र. 15 - उत्तर

कास्मिंश्चित् तपोवने द्यौर्म्यनामा ऋषिः अस्सत्।
तस्य आश्रमे विद्यार्थिनः विद्याध्ययनार्थम्
आगच्छन्ति । तेषु शिष्येषु आरुणिः अपि
अन्यतमः आसीत् । सः सौम्यः विनम्रः
सख्यहृदयस्य आसीत् । एकदा ऋषिः त
वर्षतो आश्रमस्य क्षेत्रेषु जलं शोधयितुं अप्रेषयत्।
आरुणिः गुरोः आज्ञां स्वीकृत्य तथा कर्तुं
क्षेत्रम् आगच्छत् । गुरोः आज्ञा कथं सफल
भवति इति विचार्य सः निजशरीरमेव
बन्धस्थाने अस्थापयत् ।

10

$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 10 क जंक   कुल जंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 16 - उत्तर

प्रश्न 16

प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्तकस्य सुभाषितद्वयं लिखत।

मानं हित्वा प्रियो भवति
क्रोधं हित्वा न शोचति।
कामं हित्वा इर्ष्यान भवति
लोभं हित्वा सुखी भवति ॥

अधीयानः पण्डितमन्वयमानः
यौ विद्यया हन्ति यशः परेषाम्।
तस्याऽन्तर्वन्तरच भवन्ति लोका
न चाऽस्य तद् ब्रह्मः कलं ददाति ॥

B
S
E

प्रश्न 17

प्रश्न क्र. 17 - उत्तर
प्रदत्त शब्दैः चतुर्णां रिक्तस्थानानि पूरयत -

- (i) तस्यै वाण्यै नमोनमः।
(ii) स्पन्दनया तु मध्यरात्रपर्यन्तं निद्रा स्व
न प्राप्ता।
(iii) न भन्ति आश्वाश्वीविदः
(iv) न च विनायकः कश्चित्।
(v) तदेतत् तीरं प्रमथमनधीरं भवतु न।

11

$$\boxed{699.1 \times 33.9\pi} + \boxed{\text{label A4ST-1}} = \boxed{}$$

योग पूर्व पृष्ठ + पृष्ठ 11 के अंक = कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 18 - उत्तर

प्रश्न-18 अधोलिखितेषु गद्यांशेषु गद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत -

(ख) अद्य जन्मभूमिः _____ प्राप्यते।

(i) अद्य जन्मभूमिः स्वकीयं ~~ग्रहणं~~ याचते।

(ii) आत्मायं अनातनः।

B (iii) किं शरीरम् नश्वरं अस्ति।

S (iv) वीरपुत्राणां वीरगतिं श्रवति स्वर्गलोकश्च प्राप्यते।

E (v) अस्मान् _____ कश्यते।

(vi) परितो यदावरणं तदैव पयविर्णं पदं जायते।

(vii) आवरणस्य द्वार्थीजीवन्वायुतेजोऽकाशाख्यानि पञ्च-
- महाभूतानि मुख्य तत्त्वानि सन्ति।

(viii) 'अन्यानि' पदे प्रथमा विभक्तिः आ.।।

(ix) 'जन्तवः' इति पदे बहुवचनम् अस्ति।

$$\boxed{\quad} + \boxed{\quad} = \boxed{\quad}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 12 के अंक   कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 19 - उत्तर

प्रश्न 19 अधोलिखित पद्यांशीषु, पद्यांशद्वयस्य
प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां
लिखत -

(क) निधानं — — — — — वपुः ॥

(1) गङ्गावपुः ~~निजा~~ धर्माणां निधानं अस्ति ।

(2) तीर्थानां प्रधानं गङ्गावपुः अस्ति ।

B

(3) गङ्गावपुः सुहृदेः समाधानम् ।

S

E

(4) "वपुः" इत्यत्र प्रथमा विभक्ति अस्ति ।

(क) वने रणे — — — — — पुराकृतानि ॥

(1) वने नरं पुण्यानि पुराकृतानि श्नन्ति ।

(2) रणे पुराकृतानि पुण्यानि शत्रुभ्यः श्नन्ति ।

(3) सुप्तं प्रमत्तं वा विषमस्थितं ~~क~~ पुण्यानि
पुराकृतानि श्नन्ति ।

(4) "पुण्यानि" इत्यस्य परस्य विली म पदम्
"पापानि" अस्ति ।

13

योग पूर्व पृष्ठ

+

पृष्ठ 13 के अंक

=

कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न-20

प्रश्न क्र. 20 - उत्तर

मित्र कृते कव्यं पत्रं संस्कृतभाषायां लिखत

शिवाजी नगरम्,
भोपालनगरम् ।
दिनांकः - - - - -

प्रियमित्रप्रभोदः !

सस्नेहं नमोनमः !

अत्र कुशलं तत्रास्तु । इदं विज्ञाय
 अवच्छेदः प्रसादम् अधिगमिष्यति यत् मम
 पूज्याः पितृपादाः अद्युना विद्यालयस्य प्रा-
 -चार्यपदम् अलङ्कुर्वन्ति । तेषाम् इयं पदो-
 -न्नतिः सेवायाम् वरिष्ठताकारणात् लौक-
 -प्रियताकारणात् स्वविषये नैपथ्यताकारणात्
 च सञ्जाता । आगाग्निं शक्तिवर्धने अस्माभिः
 निमन्त्रिताः भवताडपि सर्वेऽपि अद्यापकाः
 जलपानार्थं समं गृहं आगमिष्यन्ति । अस्मिन्
 भवसरे भवताडपि अवश्यमेव आगन्तव्यम् ।
 इदं मम निवेदनं अस्ति ।

अस्ति

भवदीयः मित्रः

14

$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{}$$

योग पूर्व पृष्ठ   पृष्ठ 1+4 अंक   कुल अंक

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्र. 21 - उत्तर

प्रश्नः

अधोलिखित - अपठित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम्
उत्तराणि लिखत -

संसारे _____ भवेत् ।

(i) संसारे अनेकैविकाराः १ दुःखानां मूलकारणं
अज्ञानम् जायन्ते ।

(ii) दुःखानां मूलकारणं अज्ञानम् ।

B

S

E

(iii) हिंसा भ्रष्टाचारादयः ये उपद्रवाः अस्मान्
पीडयन्ति ।

(iv) अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकः "अज्ञानम्"
इति अस्ति ।

(v) 'अज्ञानात्' पदे पञ्चमी विभक्तिः अस्ति ।

15

$$\boxed{\text{यं ६७ पृष्ठ}} + \boxed{\text{पृष्ठ १५ के अंक}} = \boxed{\text{१५०}}$$

प्रश्न क्र.

प्रश्न 22 - उत्तर
 अधोलिखितेषु रकारिभ्यो विषये शतशब्देषु
 संस्कृतभाषायां निबन्धं लिखत -

अस्माकं देशः

भारती अस्माकं देशः । देशी इति विशालः अस्ति ।
 सामरः अस्य उत्तरस्यां दिशि हिमालयी वर्तते ।
 सागरः अस्य पादप्रक्षालनम् करोति । अस्माकं
 देशस्य संस्कृतिः विपुला अस्ति । अस्य
 भूमिः शस्यश्यामला अस्ति । अस्माकं देशे
 अनेके प्रदेशाः सन्ति । अस्माकं देशे अनेकाः
 भाषाः सन्ति । अस्मिन् देशे विभिन्नधर्मी-
 -वलम्बिनः वर्तन्ते । अस्माकं देशस्य संस्कृतयः
 विविधा सन्ति ।

परं वयं सर्वाभ्यु संस्कृतिषु भाद्रश्यं वर्तते । वयं
 मातुः औरसाः पुत्राः इव निवसामः । अस्माकं
 हृदये भावात्मिकी शक्तता विद्यते । अकृतकाले
 वयं क्षुद्रभेदान् परित्यज्य देशहितम् चिन्तयामः ।
 भारतभूमिः अस्माकं माता अस्ति । वयं भारत-
 -भूमिः पुत्राः स्मः । भारते प्रभूतम् अन्नम्
 भवति । भारते अनेकानि इतिहासिक स्थलानि
 सन्ति । भारते गङ्गा - यमुना - सरस्वती -
 -गौदावरी - नर्मदादयः नद्यः प्रवहन्ति ।

विशालं भूमण्डलं व्याप्य अयं देश एशिया-
 -महाद्वीपस्य अन्यतमः देशः सम्जातम् । वयं
 सर्वे स्वराष्ट्रस्य रक्षां कर्तुं उद्यताः स्यामः ।
 कार्यतमस्ति - जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।